

VIZIUNE RETROSPECTIVĂ ASUPRA INSTITUȚIEI LIBERĂRII DE PEDEAPSA PENALĂ

Ion TIPA

Catedra Drept Penal și Criminologie

In the present article we have analysed the specific features of damages for breach of contract. Most systems of law impose some requirement as to “certainty” of damages. The general approach is that the degree of uncertainty may be a ground for reducing the amount recoverable. The principle of foreseeableness determines the extent of contractual liability: a debtor who is not guilty of “fraud” is only liable for damages which he foresaw or which he could foresee at the time of contracting. The limitation of liability to “direct” damage must be kept distinct from that to foreseeable damage. Even a debtor who is guilty of fraud and, thus, liable for unforeseeable damage is not liable for damage which is “indirect”. Where the debtor is not guilty of fraud, the requirements of foreseeableness and directness must both be satisfied. Directness imports a requirement of causation.

Infracțiunile săvârșite de infractori au fost întotdeauna condamnate de societate, prin represii penale ce rezidă în pedepse privative sau neprivative de libertate. Știința dreptului penal pretutindeni a abordat problema privind gradul de aplicare a măsurilor represive pentru fapte ce contravin legii penale, însă nu întotdeauna acestea au reflectat cu certitudine adevărata intenție de corectare și reeducare a persoanelor vinovate de săvârșirea faptelor infracționale. Aplicarea unei pedepse penale este absolut necesară în cazul săvârșirii unei infracțiuni, însă nu întotdeauna executarea acesteia duce inevitabil la consecințe sociale favorabile societății. Instituția liberării de pedeapsa penală în acest caz se identifică ca un mijloc important, precum și acceptabil de doctrina și legea penală în vederea corectării și reeducării persoanei ce s-a făcut vinovată de săvârșirea actului infracțional. Astfel, se poate susține ideea că ar fi aberant ca legea penală contemporană să eludeze reflectarea instituției nominalizate din considerentul inoportunității sau al imposibilității realizării scopului legii penale, deși o asemenea tratare s-a făcut cu decenii în urmă.

Din cele mai vechi timpuri, un obiectiv fundamental pentru societate l-a constituit combaterea infracțiunilor. Aceasta s-a rezumat însă nu doar la aplicarea inevitabilă a pedepsei, ci și la aplicarea măsurilor de prevenire a săvârșirii faptelor ilegale. Deși societatea a acordat substanțială atenție și interes represiei penale prin aplicarea pedepselor penale drastice, aceasta nu întotdeauna a condiționat diminuarea fenomenului infracțional. Politica penală represivă a dominat societatea europeană până la începutul secolului al XX-lea. Această politică a fost influențată de doctrina clasică a dreptului penal; în special, pot fi menționate școala clasică franceză, cea engleză, italiană, germană, care puneau accentul pe sancțiunile penale severe.

Motivația aplicării sancțiunilor penale severe rezultă din faptul că omul are libertatea de gândire și acțiune și cel care a ales liber calea crimei trebuie să răspundă penal. Persoana care a comis o infracțiune și a cauzat rău altei persoane trebuie pedepsită. Se susținea că cu cât pedeapsa este mai aspră cu atât infractorul va învăța mai sigur să respecte legea. Politica penală represivă a fost combătută ulterior de penaliști și doctrinari ai dreptului penal. Printre aceștia poate fi numit C. Beccaria, care la vremea sa susținea într-o lucrare celebră că pedeapsa nu poate fi justificată prin asprime, prin intimidare și expiațiune, ci prin utilitatea ei. Pedeapsa se aplică nu pentru a ispăși un rău făcut – crima, ci pentru a împiedica alte rele, alte crime în viitor [1]. Dacă e să facem o retrospectivă asupra politicii de sancționare a faptelor criminale în perioada medievală a Țărilor Române, observăm că acestea se rezumau la cele corporale, privative de libertate, pecuniare și pedepse accesorii sau complementare [2], care, de regulă, aveau scop expiatoriu și intimidator, dar ca efect – o lipsă de finalitate corectivă.

Astfel, se poate spune că pedeapsa penală a avut un rol esențial în societatea medievală și post-medievală, deoarece aceasta a suferit o transformare de la forma sa de răzbunare și compoziție la cea prevăzută în pravile aplicate de domnitor și de alte persoane împuternicite. Însă, și acele pedepse prevăzute în pravile au suferit mai apoi schimbări datorită influenței pozitive a ideilor umaniste care s-au pronunțat pentru schimbarea modului de executare a pedepselor și îmblânzirea lor.

În context, apare întrebarea: Când și în ce condiții are loc schimbarea modului de executare a pedepselor sau chiar suspendarea executării pedepsei penale? Reflectarea acestor instituții penale, ca modalități ale libe-

rării de pedeapsa penală, în legislația penală a Republicii Moldova are loc cu mult mai târziu, fiind anticipată, datorită evenimentelor istorice care au avut loc în Europa de Est și în cea de Vest, în doctrina și știința dreptului penal, în legislația Franței și Belgiei.

Înainte de a reflecta asupra apariției instituției liberării de pedeapsa penală în Republica Moldova, este necesar a menționa momentul apariției acesteia în țările Europei de Vest, care a și condiționat preluarea acestei instituții prin elucidarea primelor modalități de liberare de pedeapsa penală în țările Europei de Est.

Primele atestări în publicație a ideilor instituționalizării liberării condiționate, care a fost teoretizată, sistematizată și propusă, datează din 1847 și se datorează magistratului francez Bonneville de Mersangy, care a publicat lucrarea sa „Instituții complementare ale regimului penitenciar” unde pentru prima dată a și propus instituționalizarea liberării condiționate [3]. Această modalitate a grațierii condiționate, preconizată de Bonneville de Mersangy, avea câteva condiții la aplicare, și anume: prima condiție avea un caracter rezolutor, fiind impusă pentru un anumit termen de încercare și, în cazul în care conduita condamnatului era necorespunzătoare, beneficiul grațierii era anulat și cel condamnat trebuia să execute pedeapsa. Cea de-a doua condiție avea un caracter suspensiv când înlăturarea executării pedepsei trebuia precedată de repararea prejudiciului, sau efect rezolutor când înlăturarea executării pedepsei avea loc imediat cu obligația de reparare ulterioară a prejudiciului [4].

Ideile lui Bonneville de Mersangy privitor la liberarea condiționată înainte de termen nu a găsit audiență necesară în Franța și din aceste considerente a fost introdusă abia prin legea din 4 august 1885. Legea se baza pe determinarea condamnatului la o comportare bună în închisoare, pentru a se libera mai devreme, și pe o acțiune de facilitare a redresării și reintegrării sale în viața socială, înconjurând cu garanții și cu o anumită supraveghere ieșirea sa anticipată din închisoare [5].

În ceea ce privește problema infractorilor primari sau ocazionali și a pedepselor de scurtă durată, aceasta a făcut obiectul dezbaterilor la diferite congrese internaționale desfășurate la Londra în 1872 și la Roma în 1885. În anul 1884 senatorul francez Berranger a prezentat Parlamentului francez un proiect de lege asupra atenuării și agravării pedepselor, în care se propunea pentru prima dată suspendarea executării pedepsei pentru a se înlătura gravele consecințe ale privării de libertate pe o perioadă redusă de timp. Însă, din cauza discuțiilor generate de problema agravării pedepsei datorită stării de recidivă, acest proiect a fost abandonat. Datorită perseverenței ideilor pozitivistice, care se axau pe încurajarea delicvenților primari în vederea abținerii acestora de la săvârșirea infracțiunilor pe viitor, prin Legea din 26 martie 1891 în legislația franceză s-a introdus în sfârșit instituția suspendării condiționate a suspendării pedepsei [6]. Astfel de idei novatoare de umanizare a justiției s-au manifestat și în cadrul societății belgiene: prin Legea Le Jeune din anul 1888 în dreptul penal a fost introdusă instituția suspendării condiționate a executării pedepsei. Ea avea aplicabilitate asupra delicvenților primari, condamnați la pedepse de scurtă durată, cu scopul de a evita contactul cu mediul carceral, precum și stimularea acestora de a-și modifica comportamentul [7]. Preocuparea țărilor vest-europene de problema instituției suspendării condiționate a executării pedepsei, ca modalitate de liberare de pedeapsa penală, a fost urmată de Țările Române, care însă își reflectă o astfel de instituție în legislație abia la începutul secolului XX. Desigur, această abordare vest-europeană a instituției suspendării executării pedepsei penale a determinat doctrina și concepțiile juridico-penale ale țărilor estice, în special ale celor românești, să aducă ca o novație în legislație instituții penale similare celor vest-europene.

După proclamarea unirii cu țara la 27.03.1918 de către Sfatul Țării din Basarabia și recunoașterii acestei uniri prin tratatul semnat între România, Anglia, Franța, Italia și Japonia la 21 octombrie 1920, a fost adoptată și o nouă Constituție votată, promulgată și publicată la 29 martie 1923 [8].

În domeniul dreptului penal, unificarea legislativă a fost înlăturată și prin extinderea în 1919 asupra Bucovinei, Basarabiei și Transilvaniei a Codului penal din 1864 (în conformitate cu care minorul între 8 și 15 ani, care acționat cu discernământ și cel cu vârsta între 15 și 20 ani erau supuși unui regim sancționator, derogator de la dreptul comun). Art 63 prevedea că, dacă infracțiunea era sancționată cu munca silnică pe viață sau pe o durată nelimitată, minorul putea fi pedepsit numai cu închisoarea de la 3 ani la 15 ani. În celelalte cazuri, limitele pedepsei pentru categoriile de minori indicate mai sus erau reduse cu o treime din durata prevăzută de lege pentru fapta respectivă [9].

Deși prevederile Codului penal din 1864 conțineau unele derogări de la dreptul comun, în ceea ce privește sancțiunile penale pentru minori instituția liberării de pedeapsa penală nu se găsea printre acestea, ceea ce și denotă poziția dură față de această instituție. Poziția ignorantă față de instituția liberării de pedeapsa penală nu a rămas pe mult timp acceptată, deoarece ea se reflectă ulterior în anul 1920 printr-o lege specială. Însă, această lege se referă la o singură modalitate de liberare de pedeapsa penală, și anume: la instituția suspendării condiționate. Instituția suspendării condiționate se aplica numai pentru anumite infracțiuni speciale care atentau la relațiile sociale de muncă.

Instituția suspendării condiționate a executării pedepsei a fost adoptată prin Legea conflictelor de muncă din anul 1920 și apoi prin Legea sindicatelor profesionale din anul 1921, pentru pedepsele prevăzute în aceste legi speciale [10].

Elaborarea unui nou Cod penal a fost începută încă în 1920, adoptarea lui fiind tergiversată însă până în 1936, astfel intrând în vigoare abia la 01.01.1937. Noile reglementări penale au fost sistematizate în 3 părți: I – Dispoziții generale; II – Crime și delict; III – Contravenții. Codul a fost influențat de ideile noi pe care la promova Asociația Internațională de Drept penal, la care era afiliată și România. Codul se bazează pe responsabilitatea penală pentru vină și individualizarea pedepsei. La aplicarea sancțiunii urmau a fi luate în calcul persoana infractorului și gradul pericolului social. Sub influența ideilor Asociației Internaționale de Drept penal, Codul penal prevedea măsuri de siguranță în vederea înlăturării recidivei, ca: suspendarea pedepsei și eliberarea condiționată. Minorului responsabil între 15 și 18 ani i se aplicau măsuri de siguranță. Astfel, prin reabilitarea condamnatului și ștergerea pedepselor din cazier se urmărea scopul reintegrării condamnaților în societate.

Un rol aparte în istoria neamului nostru, după cum menționează autorul Oxana Rotaru, îl are ziua de 23.08.1939, când a fost semnat tratatul de neagresiune între Uniunea Sovietică și Germania și protocolul adițional secret, care în art.3 relatează despre interesul Uniunii Sovietice față de Basarabia. După înaintarea notei ultimative ambasadorului României la Moscova privind cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, la data de 26.06.1940, în ziua de 28 iunie 1940 Armata Roșie ocupă Basarabia, Nordul Bucovinei și o parte din ținutul Dorohoi (fostul ținut Herța, care nu era indicat în notă). La sesiunea Sovietului Suprem al URSS din 2.08.1940 a fost adoptată Legea despre formarea RSSM și includerea în componența Ucrainei a Bucovinei și a județelor Hotin, Akkerman și Ismail. Pe data de 11.02.1941, Sesiunea I a Sovietului Suprem al RSSM a adoptat Constituția RSSM alcătuită din 11 capitole și 125 articole. E de menționat că la acea perioadă pe teritoriul RSSM se aplicau legile unionale și legile proprii. Conform Constituției URSS, Codul penal, Codul civil, Codul de procedură penală și Codul de procedură civilă trebuiau să fie adoptate de Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice, fiind unice pentru toate republicile. Codurile unionale așa și nu au mai fost adoptate, de aceea la cererea Sovietului Comisarilor Norodnici din RSSM, la 14.12.1940, Prezidiul Sovietului Suprem al URSS, printr-un decret a adoptat, pentru folosire temporară pe teritoriul RSSM, Codul penal, Codul civil, Codul de procedură penală, Codul de procedură civilă, Codul muncii și Codul familiei ale URSS.

Tragerea la răspundere penală, anchetarea și trimiterea în judecată a dosarelor asupra infracțiunilor săvârșite înainte de 28 iunie 1940 urmau a fi făcute în conformitate cu codurile URSS. Însă, în RSSM erau aplicate codurile RSS Ucrainene, fapt care a durat până la adoptarea codurilor RSSM. Ulterior, republicilor unionale li s-a permis adoptarea propriilor coduri, care urmau a fi alcătuite în temeiul Bazelor legislației unionale și ale republicilor unionale. În 1958, Sovietul Suprem al URSS a adoptat Bazele legislației penale unionale și a republicilor unionale. În conformitate cu Bazele legislației penale a fost elaborat Codul penal al RSSM, votat de Sovietul Suprem al RSSM la 24 martie 1961 și intrat în vigoare la 1.07.1961 [11].

Spre deosebire de situația anterioară intrării în vigoare a Codului penal din 24 martie 1961, când instituția liberării de pedeapsă penală era limitată, fiind cu precădere aplicată mai mult infractorilor minori, legea penală din 24 martie 1961 a prevăzut această instituție sub o formă mai accesibilă mai multor categorii de infractori, în vederea realizării scopurilor legii penale. Respectiv, în Titlul IV, intitulat „Aplicarea pedepsei și absolvirea de pedeapsă” era stipulată, în art.43, o așa modalitate de liberare de pedeapsa penală, precum condamnarea cu suspendarea pedepsei. O altă modalitate era prevăzută la art.44 – amânarea executării sentinței de condamnare a unui militar sau supus militar pe timp de război. Acest articol prevedea că dacă, pe timp de război, un supus militar sau un militar care urma să fie încorporat sau mobilizat în armată la operațiuni militare a săvârșit o infracțiune, condamnarea pentru aceasta putea fi amânată de instanța de judecată până la terminarea operațiunilor militare. La terminarea operațiunilor militare, dacă militarul s-a dovedit a fi un apărător dărz al patriei, atunci, la cererea comandamentului militar, instanța putea să-l absolve de pedeapsă sau putea să-i înlocuiască pedeapsa cu alta mai blândă.

La art.44¹ al Codului penal din 1961, cu modificările introduse prin Ucazul din 1982 și prin Hotărârea Prezidiului Parlamentului din 22 septembrie 1993, se prevedea și amânarea executării sentinței. Astfel, în cazul în care persoana era condamnată pentru prima dată la privațiune de libertate pe un termen de până la trei ani, instanța, ținând cont de circumstanțele cauzei (persoana celui condamnat, caracterul și gradul pericolului social al infracțiunii, precum și de posibilitatea corectării și reeducării ei fără a o izola de societate), putea să amâne executarea sentinței pe un termen de la un an la doi ani. Această amânare la fel se aplica față de unele categorii de persoane, dar nicidecum recidiviștilor, persoanelor care, conform art.24¹, au săvârșit infracțiuni de banditism, jaf (art.120, partea a doua, a treia și a patra); furt (art.119, partea a doua, a treia și a

patra), viol (art.102) etc. În astfel de situație instanța de judecată putea pune în sarcina lui careva obligații (să repare într-un anumit termen dauna cauzată, să se angajeze la serviciu sau să intre la învățătură, să se prezinte în mod periodic la organele afacerilor interne pentru a se înregistra, să nu-și schimbe domiciliul fără acordul organelor afacerilor interne,). Alături de obligațiile enumerate mai sus instanța de judecată putea pune în sarcina condamnatului și alte obligații. După expirarea termenului de amânare a executării sentinței instanța judecătorească, la propunerea organului competent care exercita controlul asupra comportării condamnatului, în funcție de atitudinea celui din urmă față de învățătură, muncă, de comportamentul acestuia în decursul amânării executării sentinței, putea pronunța o încheiere cu privire la scutirea condamnatului de pedeapsă sau la trimiterea condamnatului pentru executarea privațiunii de libertate stabilite prin sentință.

Alături de cele menționate mai sus se poate aduce aminte și de o așa modalitate de liberare de pedeapsa penală prevăzută în Codul penal din 1961, care a suferit modificări ulterioare, precum eliberarea de răspundere penală și pedeapsă penală (art.48). Aceasta putea avea loc doar în anumite circumstanțe obiective și subiective, de exemplu în cazul când la data cercetării sau judecării cauzei, datorită schimbării situației, fapta săvârșită și-a pierdut caracterul socialmente periculos sau dacă persoana care a săvârșit-o a încetat de a mai fi periculoasă. În acest caz, legea penală prevedea două situații: absolvirea de răspundere penală și absolvirea de pedeapsa penală. Însă, delimitarea strictă fără echivoc a acestora în legea penală la art.48 și art.48¹ nu s-a văzut făcută. Tragerea persoanei la răspundere administrativă prin absolvirea de răspundere penală, potrivit prevederilor art.48, partea a treia, pct.1, se făcea conform art.48¹ și doar în cazul în care fapta, deși conținea indicii infracțiunii, nu prezenta un mare pericol social și pentru care legea prevedea o pedeapsă privativă de libertate nu mai mare de un an sau o altă pedeapsă mai ușoară, sau, potrivit prevederilor art.50 – încredințarea pe cheazășie unei organizații obștești sau unui colectiv de muncă. Absolvirea persoanei de pedeapsa penală se făcea în temeiul art.48, art.48¹ cu aplicarea unei amenzi în mărime de până la douăzeci și cinci de salarii minime, sau muncă corecțională la locul de lucru pe un termen de până la două luni cu reținerea a douăzeci de procente din câștig, fie cu arest pe un termen de până la treizeci de zile. O altă modalitate de liberare de pedeapsa penală legea penală prevedea eliberarea condiționată înainte de termen de pedeapsă și înlocuirea pedepsei prin alta mai blândă (art.51) [12]. Această formă de liberare sau de înlocuire a pedepsei prin alta mai blândă putea fi aplicată persoanelor condamnate dacă comportamentul acestora se dovedea a fi exemplar, manifestând și o atitudine cinstită față de muncă. Un alt temei al liberării condiționate înainte de termen îl constituia executarea reală a anumitor termene din pedeapsa fixată. Desigur, în dependență de infractor și pedeapsa aplicată acestuia și, nu în ultimul rând, de faptul dacă condamnatul anterior și-a mai ispășit pedeapsa în locurile de detenție pentru o infracțiune, se stabilea un termen fix pe care acesta trebuia să-l execute pentru a fi ulterior eliberat condiționat înainte de termen. Astfel, eliberarea condiționată înainte de termen sau înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă prin altă pedeapsă, mai indulgentă, putea fi aplicată numai după ce condamnatul a executat efectiv cel puțin jumătate din durata pedepsei fixate. Acestea puteau fi aplicate persoanelor:

- a) condamnate pentru o infracțiune intenționată la privațiune de libertate pe un termen de peste 3 ani;
- b) care au executat anterior o pedeapsă în locurile de detenție pentru o infracțiune intenționată și care înainte de stingere sau ridicare a condamnării au săvârșit din nou o infracțiune intenționată, pentru care au fost condamnate la privațiune de libertate;
- c) care în timpul executării pedepsei în locurile de detenție au săvârșit o infracțiune intenționată, pentru care au fost condamnate la privațiune de libertate – eliberarea condiționată înainte de termen sau înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă prin altă pedeapsă, mai indulgentă, putea fi aplicată după ce s-a executat efectiv cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit.

Pentru realizarea mai efectivă a scopurilor pedepsei penale, art.51¹ din Codul penal din 1961 interzicea în genere aplicarea eliberării condiționate înainte de termen și a înlocuirii pedepsei cu alta mai ușoară față de anumite categorii de persoane:

- 1) recidiviștilor deosebit de periculoși;
- 2) persoanelor condamnate pentru infracțiuni deosebit de periculoase contra statului (art.61-70);
- 3) persoanelor condamnate pentru banditism (art.74), pentru provocarea intenționată a leziunilor corporale cu circumstanțe agravante (art.95, partea a doua și a treia), viol (art.102, partea a patra), tâlhărie (art.121, partea a doua), precum și pentru alte infracțiuni: luarea de ostatici (art.116¹), sustragerea de bunuri din avutul proprietarului în proporții deosebit de mari (art.123¹);
- 4) persoanelor care au fost condamnate mai mult de 2 ori la privațiune de libertate pentru infracțiuni premeditate, dacă nu au fost reabilitate pentru infracțiunea precedentă sau dacă nu au fost stinse antecedentele penale;

5) persoanelor care au fost eliberate condiționat înainte de termen sau condiționat cu atragerea obligatorie la muncă și care în decursul părții neexecutate a pedepsei sau în decursul termenului obligator de muncă au săvârșit din nou o infracțiune intenționată.

În legea penală din 1961 se prevedea, în Capitolul IV, și o așa formă de liberare de pedeapsa penală ca eliberarea condiționată din locurile de detenție cu atragerea obligatorie a condamnatului la muncă, prevăzută de art.51². Această modalitate se aplica persoanelor majore capabile de muncă, care executau pedeapsa în locurile de detenție, cu excepția condamnaților care executau pedeapsa în colonii-așezări pentru persoanele, care au săvârșit infracțiuni din imprudență, precum și în colonii-așezări, dacă corectarea și reeducarea în continuare a unor asemenea persoane era posibilă fără a le izola de societate, dar în condițiile exercitării supravegherii asupra lor de către organele competente.

Însă, eliberarea condiționată din locurile de detenție cu atragerea obligatorie a condamnatului la muncă putea fi aplicată:

1) persoanelor, condamnate pe un termen de până la 10 ani inclusiv, după ce au executat efectiv cel puțin o treime din termenul de pedeapsă fixat prin sentința judecătorească;

2) persoanelor, condamnate pe un termen de peste 10 ani, după ce au executat efectiv cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit;

3) persoanelor, condamnate pentru: fabricarea sau desfacerea banilor falși ori a hârtiilor de valoare false cu circumstanțe agravante (art.84, partea a doua); viol (art.102, partea a treia); sustragerea de bunuri în proporții deosebit de mari din avutul proprietarului, cu excepția sustragerii prin tâlhărie (art.123¹); luarea, darea de mită sau mijlocirea mituirii cu circumstanțe agravante (art.187, partea a doua și a treia; art.187¹, partea a doua; art.188, partea a doua); fabricarea, procurarea, păstrarea, transmiterea, expedierea ilegale în scop de desfacere sau desfacerea substanțelor narcotice, săvârșite cu circumstanțe agravante (art.225¹, partea a doua) etc.

Modalitatea de liberare condiționată din locurile de detenție cu atragerea obligatorie a condamnatului la muncă se aplica celui condamnat de instanța de judecată la locul de executare a pedepsei la propunerea organului care asigură executarea pedepsei de către cel condamnat. Desigur, în privința unor categorii de infractori nu se aplica această formă de liberare (pentru banditism – art.74, tâlhărie – art.121, vătămarea intenționată a integrității corporale cu circumstanțe agravante – art.95, partea a doua și a treia etc.).

Nu putem lăsa în umbră și problema tratării minorilor infractori în legea penală din 1961, care în mod expres prevedea, în art.52, eliberarea condiționată înainte de termen de pedeapsă și înlocuirea pedepsei prin alta mai blândă în privința celor care au săvârșit o infracțiune, dar care nu au împlinit vârsta de 18 ani. Această modalitate de liberare se aplica minorilor în cazul în care aceștia au dovedit, printr-o purtare exemplară și atitudine cinstită față de muncă și învățătură, că s-au corectat. Eliberarea condiționată înainte de termen de pedeapsă sau înlocuirea părții neexecutate prin altă pedeapsă mai blândă putea fi aplicată condamnaților minori pentru o infracțiune după ce au executat efectiv o treime din termenul de pedeapsă stabilit. Însă, minorilor condamnați care au mai fost anterior condamnați la privațiune de libertate pentru o infracțiune intenționată și față de care s-a aplicat eliberarea condiționată înainte de termen de pedeapsă sau înlocuirea părții neexecutate prin altă pedeapsă mai blândă și care, înainte de expirarea termenului neexecutat al pedepsei, au săvârșit din nou o infracțiune intenționată pentru care au fost condamnați la privațiune de libertate, li se putea aplica eliberarea condiționată înainte de termen de pedeapsă sau înlocuirea părții neexecutate din pedeapsa stabilită de instanța de judecată cu alta mai blândă după ce au executat efectiv cel puțin o jumătate din termenul de pedeapsă stabilit. Astfel de minori care au săvârșit o infracțiune de banditism (art.74), omor intenționat săvârșit cu circumstanțe agravante (art.88), viol săvârșit de un grup de persoane, violarea unei minore în vârstă de până la 14 ani (art.102, partea a treia și a cincea), luarea de ostatici (art.116¹), tâlhărie (art.121, partea a doua) și alte infracțiuni grave puteau fi eliberați condiționat înainte de termen de pedeapsă sau partea neexecutată din pedeapsă li se putea înlocui cu alta mai blândă după executarea efectivă a două treimi din termenul de pedeapsă stabilit.

Deși în legea penală din 1961, cu modificările ulterioare până în anii '90, exista o varietate de modalități de liberare de pedeapsa penală, totuși o așa formă de liberare de executare a pedepsei penale nu a fost prevăzută pentru persoanele grav bolnave. Această modalitate era însă prevăzută de Cdul de procedură penală, în art.342. Articolul prevedea că în cazul în care condamnatul se îmbolnăvea de o boală mintală sau de o altă boală deosebit de gravă, aceasta putea fi liberată de executarea în continuare a pedepsei penale, deoarece dacă persoana condamnată s-a îmbolnăvit de o boală mintală nu se mai poate vorbi despre corectarea ei, din imposibilitatea acesteia de a a-și da seama de acțiunile sale. Asemenea persoane erau internate într-o

instituție specială și timpul aflării lor în această instituție se includea în termenul de pedeapsă. În cazul în care condamnatul se îmbolnăvea de o altă boală decât cea mintală, el putea fi liberat de pedeapsa penală, însă cu condiția luării în considerație a caracterului și a gradului pericolului social al infracțiunii săvârșite, a personalității infractorului, a termenului executat, a atitudinii condamnatului față de regulile regimului – la propunerea administrației coloniei de corectare prin muncă pe baza raportului comisiei medicale.

Prevederile Codului penal din 1961 referitoare la instituția liberării de pedeapsa penală s-au aplicat până când acesta nu a fost înlocuit cu o lege penală nouă – din 18 aprilie 2002, în vigoare din 13 iunie 2003. Desigur, înlocuirea a fost dictată de necesitățile reflectării mai adecvate a reglementării relațiilor juridico-penale din societate, care pe parcursul a peste 40 ani s-au dezvoltat într-atât, încât s-a impus necesitatea decriminalizării unor infracțiuni, cât și a introducerii unor instituții penale noi care corespund principiilor democratice în vederea respectării drepturilor omului. Respectiv, putem considera că și instituția liberării de pedeapsa penală a avut de suferit careva modificări în ceea ce privește condițiile de aplicare, diversitatea modalităților acesteia și chiar tălmăcirii și delimitării ei de instituția liberării de răspundere penală. Prevederile noului Cod penal au dat posibilitate ca instituția liberării de pedeapsa penală să fie determinată conceptual fără ambiguități, așa cum a fost în legea penală din 1961. În acest sens, noua lege penală a dat noțiunea liberării de pedeapsa penală în art.89 alin.(1), specificând că aceasta constă în liberarea persoanei care a săvârșit infracțiunea de la executarea reală, parțială sau totală, a pedepsei penale pronunțate prin hotărârea instanței de judecată. Această instituție, după cum susține autorul Alexandru Borodac, reprezintă un mijloc important al operațiunii de individualizare a pedepsei penale, deoarece ea poate realiza scopul pedepsei penale și fără executarea reală a pedepsei stabilite [13]. Modalitățile liberării de pedeapsa penală sunt reflectate în Capitolul IX al Codului penal al Republicii Moldova (art.89 alin.(2)), acesta conținând o enumerare exhaustivă a lor.

Astfel, printre tipurile liberării de pedeapsa penală indicate în legea penală se enumeră: condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, liberarea de pedeapsă a minorilor, liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației, liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave și amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani [14].

Din cele menționate se poate susține ideea că instanța de judecată, odată ce a stabilit vinovăția persoanei care a săvârșit o faptă ilegală, conducându-se de principiile individualizării pedepsei penale, purcede la identificarea modului cel mai corespunzător de executare a sancțiunii [15]. Respectiv, instanța de judecată urmează a fi preocupată de darea unei sentințe, prin care cel culpabil de săvârșirea infracțiunii este trimis într-un loc de detenție pentru a executa pedeapsa stabilită sau prin care să suspende executarea pedepsei, să libereze de pedeapsa penală, în limitele și condițiile prevăzute de Capitolul IX al legii penale a Republicii Moldova.

Referințe:

1. Oancea I. Probleme de Criminologie. - București, 1994, p.206.
2. Diaconu Gh. Pedeapsa în dreptul penal. - București, 2001, p.31.
3. Pop O., Lașcu M. Instituția liberării condiționate în dreptul penal. - Chișinău, 2002, p.28.
4. Morar I.-Cr. Suspendarea condiționată e executării pedepsei: șansă sau capcană. - București, 2002, p.4.
5. Pop O. Op. cit., p.28.
6. Morar I.-Cr. Op. cit., p.5-9.
7. Ulianovschi X., Golubțov I., Zgaharia V., Cojocaru VI. Institutul de reforme penale. Ghidul consilierului de probațiune. - Chișinău, 2004, p.13.
8. Rotaru O. Delicvența juvenilă și regimul penal al minorilor: sorgintea noțiunilor // Avocatul Poporului. - 2002. - Nr.46. - P.33.
9. Pitulescu I. Delicvența juvenilă. - București, 2000, p.44.
10. Bălan A., Stănișor E., Mincă M. Penologie. - București: 2003, p.36.
11. Rotaru O. Op. cit., p.33.
12. Codul penal al Republicii Moldova adoptat prin Legea din 24 martie 1961 // Veștile Sovietului Suprem al RSSM. - 1961. - Nr.10, art.41.
13. Bodrodac Al. Manual de drept penal. Partea Generală. - Chișinău, 2005, p.439.
14. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2002. - Nr.128-129/1012.
15. Diaconu Gh. Op. cit., p.77.

Prezentat la 29.03.2007